

Parti-poeter og politiske forfattere for og imod velfærdsstaten 1960-1980

Michael Kuur Sørensen, Phd
Postdoc
Center for Velfærdsstatsstudier
Syddansk Universitet

Litteratur og Historie

Læser man partipolitiske tidsskrifter i 1960ernes Danmark, er det kendetegnende, at der er spalteplass til, hvad man kunne kalde 'parti-poeter'. Der er tale om forfattere og skribenter, der havde en indirekte eller direkte tilknytning til et politisk parti, og som forfægtede en ideologisk linje, og som kom til at spille en rolle i den politiske debat. Det er spændende og relevant at tage netop dette stof op i forlængelse af den tyske historieforskningens nye interesse for litteraturens betydning for den politiske historie – en nyorientering, som meget rammende har fået betegnelsen 'Neue Politik Geschichte'. Denne tradition er tæt knyttet til gruppen af historikere omkring Bielefeld Universität, og specielt til Willibald Steinmetz, der har argumenteret for at inddrage nye aktører i den politiske historie, såsom forfattere og litterære værker.¹ Han ser i litteraturen motiver og temaer, der forbinder sig med samtidens historiske udvikling. I nærværende artikel fokuseres på, hvilken rolle parti-poeter havde for det politiske parti og for debatten om velfærdsstaten. Materialet i analysen nedenfor er udvalgt med udgangspunkt i de enkelte forfatteres direkte politiske tilhørsforhold og aktivitet, og dels gennem deres virke i parti-tidsskrifter og deres virke i den politiske debat om velfærdsstaten. Til analysen er partipolitiske tidsskrifter blevet gennemgat med henblik på at finde frem til, hvilke centrale aktører indenfor den litterære verden der blev benyttet i forhold til debatten om velfærdsstaten.

Litteraturen som kritiker af formynderstaten

Sarligt i de mere overordnede problematikker omkring velfærdsstaten viste litteraturen sig i 1960erne at kunne byde ind i debatten med en kritisk stillingtagen til velfærdsstaten, idet skribenter og forfattere søgte at gøre en, i deres øjne, voksende fremmedgørelse synlig for læserne. På højrefløjten vandt der efterhånden en genre frem, der ønskede at sætte spørgsmålstegn ved 'formynderstaten' og den måde, hvorpå den behandlede danskerne fra vugge til grav. Genren blev bl.a. lanceret i filmen 'Vi er allesammen tossede' fra 1959. I filmen var det eksperter, der påtvang hovedpersonen en bestemt fortolkning af tilværelsen, som oven i købet viste sig at være forkert.

¹ Steinmetz, Willibald : "Introduction" Political Languages in the Age of Extremes" Oxford University Press, Oxford, pp.3-53

Ekspertene fremstod som fremmedgørende for den person, der blev fanget ind af deres net. SF-bladets anmelder sammenfattede filmens handling på følgende måde, og skal således ikke ses som et udtryk for hans egen holdning: ”Hvis en lille mand med en bule i Folkevognens forskærm bliver standset af en politipatrulje, og paa forespørgsel erklærer, at bulen er foraarsaget ved sammenstød med en elefant, hvad sker der så? Rigtig gættet: Ind paa stationen med den fulde mand. Og naar spiritusprøven er negativ, saa ind paa sjette afdeling, for saa maa han jo være tosset. Vi lever som bekendt i en velfærdsstat, hvor skattevæsenet flaar borgerne, saa der er baade politi og hospitaler til at tage sig af dem. Takket være psykiaterne faar man omsider manden overbevist om, at det med elefanterne kun var indbildning, skabt af hans egen milieu- og opdragelsesbestemte fantasi.”²

Pointen i filmen er, at der rent faktisk var en elefant, omend dette virkede for usandsynligt for velfærdsstatens eksperter. Det, der italesættes her, er et angreb mod ekspertvælde, fremmedgørelse og formynderi. Vi har at gøre med et angreb mod, at andre skal træffe beslutninger og påføre individet en bestemt fortolkning af det rigtige og forkerte. Tematiseringen i denne film kan faktisk ses i sammenhæng med Villy Sørensens ’Formynderfortællinger’, der udkom 1964. Villy Sørensen skildrede det statslige formynderi særdeles kritisk i denne samling, der bl.a. var et opgør mod den spirende velfærdsstat og blev også tolket sådan af anmelderkorpset. Emil Frederiksen skrev i sin anmeldelse ”I sin sidste fortælling ’En fremtidshistorie’, opstår velfærdet ved, at enhver ved sin fødsel undersøges nøje, især vedrørende sine arvelige muligheder, og en elektronhjerne beregner, vedkommendes levnedsløb; formlerne for dette indregistreres i et kartotek, så at velfærds- og formynderstaten til hver en tid kan kontrollere individet og afpasse det efter de forhold biologi og politik har bestemt det til.”³ De to kritiske tematiseringer hørte hjemme i henholdsvis finkultur og populærkultur, men delte altså en kritisk tankegang i forhold til velfærdsstaten. Men mens en sådan kritik af velfærdsstaten i 1960erne blev opfattet som en kritik af velfærdsstatens fremmedgørelse, kunne den samme kritik i 1970erne blive opfattet som en støtte til Mogens Glistrup og hans politiske diskurs. At tolke ’Vi er allesammen tossede’ som et led i højrefløjens forsøg på at sætte fremmedgørelsen på dagsordenen, er faktisk muligt, når man tager i betragtning, at selveste Mogens Glistrup i 1973 blev inviteret med til at deltage ved filmens reprise. Glistrup medvirkede i filmen ’Vi er allesammen tossede’ sammen med Kjeld Petersen og Dirch Passer, der spillede hovedrollerne. I Fremskridtspartiets blad lød det ”Den dynamiske film- og teaterdirektør Klaus

² Trolle, Børge anmeldelse af filmen ’Vi er allesammen tossede’ fra 1959 ”Vi følger film-repertoiret” i SF-bladet 8. Jan, 1960, 2. Årgang, Nr.2, s.7

³ Frederiksen, Emil ’Mellem lov og tro’ anmeldelse af Sørensen, Villy :” Formynderfortællinger” Berlingske Tidende 17, November 1964

Pagh, har i forbindelse med Kjeld Petersen og Dirch Passer-filmen 'Vi er allesammen tossede's' reprise fået den ide at lade filmen kommentere af Mogens Glistrup og desuden lade ham optræde i finalen på et af de dyr, der foranstalter så megen afslørende komik i filmen. 'Vi er allesammen tossede' er et første klasses lystspil og er, trods snart 10 år gammel, forbløffende aktuel i sin satire over embedsvælde og administrationsparanoia i den danske stat."⁴ Her var Glistrup sat op på den elefant, som hovedpersonen kørte ind i, hvilket symboliserede, at Glistrup var, om ikke en kæp i hjulet, så i hvert fald en elefant om benet for velfærdsstaten. Ved at inddrage Glistrup får filmen en eksplicit politisk betydning til fordel for Fremskridtspartiet, noget som ikke var tilfældet 10 år tidligere på grund af det simple forhold, at der ikke var noget Fremskridtsparti at koble sig på.

I samme genre som 'Vi er allesammen tossede' er Knud Leif Thomsens 'Selvmordsskolen' fra 1964. Kendetegnende for begge film er, at de sætter et grotesk, Kafka-lignende velfærdsstatssystem på spidsen, idet de skildrer en hovedperson, som bliver udsat for fremmedgørende handlinger. SF-bladets anmelder, Børge Trolle, skriver" *Kun i velfærd har man det godt – eller også har man det forbandet skidt, siger Knud Leif Thomsen i 'Selvmordsskolen' som også kunne gå under mottoet: velfærd er kun for idioter.*"⁵ Kulturpersonligheder som Knud Leif Thomsen satte den formynderiske tendens i velfærdsstaten til debat og appellerede med kritik og parodi til folks følelse af, at der var noget forkert i den måde, tingene blev indrettet på i velfærdsstaten. SF-bladets anmelder fortsætter: "*Satirens brod er rettet imod det moderne velfærdssamfund, hvor menneskets færd er organiseret og arrangeret fra vugge til grav. Man ender i en kiste af rustfrit stål og palisander med indlagt skumgummiforing. Hvad mere kan man forlange som afslutning på en problemløs tilværelse? Og vil man endelig have problemer, så står samfundet rede med perfekte anvisninger på selvmord. Sygekassen betaler det halve.*"⁶ Ved at føre mennesket igennem en mekanisk og tilrettelagt tilværelse begår man, ifølge filmen, det virkelige selvmord. Menneskene er allerede blevet frataget det menneskelige i deres tilværelse, nemlig det at vælge og tage ansvar for eget liv. Børge Trolle er på vej til at kalde filmen for reaktionær, men formulerer dog sin kritik som et åbent spørgsmål, da man inden for SF heller ikke er særligt begejstrede for stive systemer og bureaukrati:" *Måske er standpunktet ikke helt identisk med vort eget. Men er det reaktionært?*"⁷ Sådan viste det sig, set ud fra SF's standpunkt, dog faktisk at blive, da Glistrup kom til. Knud Leif Thomsen bekendte nemlig senere partipolitisk kulør og blev aktivt medlem af Fremskridtspartiet.

⁴ 'Fremskridt på Elefantfødder' i Fremskridt Nr 2. Juni 1973, 1. Årgang, s.16

⁵ Trolle, Børge : " Kun i velfærd har man det godt" i SF Bladet, Nr.15, 6.årgang, 16. April 1964, s.8

⁶ Trolle, Børge : " Kun i velfærd har man det godt" i SF Bladet, Nr.15, 6.årgang, 16. April 1964, s.8

⁷ Trolle, Børge : " Kun i velfærd har man det godt" i SF Bladet, Nr.15, 6.årgang, 16. April 1964, s.11

Thomsen kan ses som Fremskridtspartiets parti-poet, der satte Fremskridts-diskursen på danskernes læber med filmen 'Vi er allesammen tossede', længe før man havde hørt om Mogens Glistrup. Knud Leif Thomsen fulgte senere tematikken i sin film op med eksplicitte angreb på velfærdsstaten, her i 1974:” *Det, vi oplever, er hverken oliekrise eller 'kapitalismens krise', det er slet og ret den korrumperende velfærdsstats krise [...]Gennem årtier har samtlige politiske ledere gjort knæfald for denne udvikling. Under socialdemokraternes ødelæggende ideologiske lederskab er alle, med eller uden overbevisning, gået ind i en stemmekøbspolitik, som intet har med sandt velfærd at gøre. Og i dag kan alle se det.*”⁸I starten af 1970erne blev samme tema udtrykt i romangenren af Henrik Stangerup i 'Manden der ville være skyldig'. Her blev der givet et fiktivt billede af et grotesk formynderi og bureaukrati, der fremmedgør menneskelige relationer og forvansker ethvert begreb om ansvar og skyld. Litteraturanmelderen, Jens Kistrup, skrev om romanen ” *De egentlige fjender i Henrik Stangerups ny roman 'Manden der ville være skyldig' – det er hjælperne. Det er de funktionærer, der er ansat af samfundet til at vide, hvad der er bedst for samfundet – og for menneskene. Det er psykologerne og psykiaterne, sociologerne og pædagogerne [...]Det er en protest mod en fremtid, som allerede er begyndt, hvor mennesket ud fra de mest 'menneskevenlige' motiver nægtes retten til at være menneske.*”⁹

Mens det yderste højre var direkte imod velfærdsstaten, var der også kritiske røster blandt de mere moderate litterater, der var tilknyttet Venstre og Det Konservative Folkeparti. Den konservative Hans Jørgen Lembourn, medlem af Folketinget, beskrev i flere indlæg i dagspressen det paradoks, at flere og flere danskere blev utilfredse med den politiske udvikling i 1960erne, selvom der havde fundet en stor velstandsstigning sted:” *En stemning af utilfredshed og oprørslyst præger de moderne velfærds- og velstandsstaters befolkninger*”.¹⁰ Lembourn fortsatte i en efterfølgende kronik med at beskrive den form for fremmedgørelse i det politiske system, som han mente, var vokset frem sideløbende med velstandsstigningen:” *Trods al velstanden, de store sociale fremskridt, de langt bedre uddannelsesmuligheder er den danske befolkning ved at blive mere skeptisk overfor politik end godt er. Det kan ende med, at den borger, der forarges over ungdommens brutalitet og had, til sidst befinder sig i samme marchkolonne som læderjakken, reaktionært vendt imod altings bevægelighed, det strømmende samfund, de sociale floder uden retning, skummende af sted mod et*

⁸ Thomsen, Knud Leif :” Den korrupperede velfærdsstats krise” i Fremskridt Nr.1, Januar 1974, 3. Årgang, s.13

⁹ Kistrup, Jens :” Folkefjenden Henrik Stangerup og Hjælperne” i Berlingske Tidende 23 Oktober 1973, anmeldelse af Manden Der ville Være Skyldig’

¹⁰ Lembourn, Hans Jørgen :” Driften mod oprør” i Vor Tid – Tidsskrift for Det Konservative Folkeparti, Nr.9, 22 Årgang, 16 Marts, 1966, s.8

hav, ingen ved hvor er.”¹¹ Lembourn var midtersøgende, og han ville indkredse det paradoksale i fremmedgørelsen som et uundgåeligt problem ved velfærdsstaten, uden dog at formulere en skarp og kritisk idé om at afvikle velfærdsstaten. For ham var det snarere en bekymring for samfundets enhed, der formuleredes ikke en tanke om, at velfærdsstaten var fundamental forkert.

En anden central parti-poet finder vi indenfor partiet Venstre i skikkelse af Søren Stauning, der ligesom Lembourn fremførte en moderat kritik af tingenes tilstand. Søren Stauning skrev flere forskellige slag indlæg i 'Venstres Månedssblad'. Flere af indlæggene var ikke tænkt i forhold til den politiske diskussion, men var mere kuriosa eller små historier fra hverdagen.¹² Andre var mere politiske og trak på Søren Staunings relation til sin far, socialdemokraten, Thorvald Stauning, og arbejderbevægelsen. Forfatteren Søren Stauning blev inddraget i 'Venstres Månedssblad' fra slutningen af 1950erne og til slutningen af 1960erne. Thorvald Staunings søn var blevet Venstremand, og det forsøgte partiet Venstre at vinde stemmer på. Søren Stauning skulle appellere til arbejderne følelser og fremhæve partiets samhørighed med arbejderne. Søren Stauning blev benyttet som en formidler af det budskab, at den store landsfader, Thorvald Stauning, sikkert ville have brudt sig mere om Hartlings diskurs end den tone, der var slået an af Jens Otto Krag:”
Hvordan ville Deres far have befundet sig i Krags socialdemokrati? – Jeg tror meget i samfundsudviklingen ville have glædet ham meget, mens andet ville have skuffet ham mere. Hvorvidt han ville have været Venstremand i dag, tør jeg ikke sige. Jeg har ofte tænkt på det. Noget andet er, at havde han levet i dag, havde socialdemokratiet været et andet. Præmisserne havde været andre. Og der er ingen tvivl om, at han ville have befundet sig rigtig dårligt i socialdemokratiet, som det tegner sig i dag. Far var mere samfundspolitiker, end han var partipolitiker. Det var alles velfærd, der lå ham på sinde, og ikke bare én samfundsgruppes. Derfor tror jeg, at han ville have haft megen sympati for Hartlings linje.”¹³ Venstre skulle i modsætning til Socialdemokratiet fremstå som det sande arbejderparti. I følge Søren Stauning ville endog selveste Thorvald Stauning have forladt Socialdemokratiet.

Søren Stauning kunne qua sin familiære relation og som forfatter benyttes til at skrive Venstre ind i arbejderbevægelsens historie som eksempelvis i artiklen 'Venstre og Arbejderbevægelsen'. Her

¹¹ Lembourn, Hans Jørgen :”Nødvendigheden af en Flertalsregering” i Vor Tid – Tidsskrift for Det Konservative Folkeparti, Nr.10, 22 Årgang, 23 Marts, 1966, s.8

¹² Se fx. Stauning, Søren :” Stednavnejagt, med lygtemanden på” i Venstres Månedssblad, Nr,7, 12. Årgang, December 1959, s.437-442 og Stauning, Søren :” Foredragsaften, en” i Venstres Månedssblad, Nr.4, 13. Årgang, Juli 1960, s.243-246

¹³ Interview med Søren Stauning v. Annelise Bistrup :” Min Far, Stauning” i Venstres Månedssblad Nr.,1, Februar 1966, s.18-19

skitserede han en historie om, hvorledes der i 1899 herskede *'den forsonlige ånd mellem Venstre og Socialdemokratiet'*.¹⁴ Stauning pointerede, hvorledes Venstre og arbejderbevægelsen i slutningen af det 19. århundrede samarbejdede på en række områder: *"I årtierne før storlockouten var der skabt tradition for en vis venskabelig og positiv holdning mellem Venstre og den unge arbejderbevægelse. De repræsenterede jo begge de barkedede næver."*¹⁵ Venstre var således det eneste parti, der fordømte fængslingen af Pio, Brix og Geleff, og Venstre kunne samarbejde på en række områder med arbejderbevægelsen mod Højre.¹⁶ Søren Stauning fortæller, hvorledes Venstre kæmpede for arbejdernes grundlovshjemlede ret til at forene sig, og om hvordan Venstrepressen bidrog til at ændre folkestemningen til fordel for de lockoutede smede i 1885. Det var Venstrefolk, der sendte mad, tøj og pengebidrag til de ramte smede. Ifølge artiklen er bruddet mellem Venstre og Socialdemokratiet en politisk tragedie. Stauning så sådan på sagen, fordi han fremhævede at begge partier kæmpede for frihed og den jævne mand. Ifølge Stauning skiltes Venstre og Socialdemokratiets veje ved systemskiftet i 1901, hvor Venstre fik regeringsmagten. Søren Stauning mentedog fortsat, at Venstre og Socialdemokratiet i 1960erne burde kæmpe for den jævne mands kår: *"Men utvivlsomt havde det været en lykke for landet, om de to frihedspartier havde kunnet følge linien op fra de sidste årtier af forrige århundrede og været fælles i deres bestræbelser for at skabe de bedst mulige livsbetingelser for den jævne indbygger. For hans velfærd burde fremtiden gøre en sådan konstellation mulig..."*¹⁷ Man kan her lægge mærke til, at Stauning benævner både Socialdemokratiet og Venstre som 'frihedspartier'. De var de progressive, som kæmpede for den jævne mands velfærd. På en måde kan man derfor sige, at Søren Stauning blev en intern propagandist for et tættere samarbejde mellem Socialdemokratiet og Venstre, en tanke der materialiserede sig i 1963 på Venstres landsmøde, hvor en offentlig grundsikring, dvs. offentlige minimumsydelser til alle, blev knæsat som ønskværdigt efter et opgør med forsikringstanken.

Internt i Venstre var Søren Stauning i kraft af sit litterære virke i 'Venstres Månedssblad' også i stand til at sætte spørgsmålstegn ved nogle af de institutioner, som velfærdsstaten byggede på. I novellen 'De Gamles Hjem' beskriver Stauning, hvordan gamle mennesker bliver placeret i fine og perfekte omgivelser, men disse omgivelser fratager dem foretagsomheden og livsglæden. Staunings beskrivelse af plejehjemmet eller alderdomshjemmet er en af de første skildringer, der sætter spørgsmålstegn ved alderdommens forankring i offentligt regi. Et tema, som eksempelvis Bent Vinn

¹⁴ Stauning, Søren : " Venstre og arbejderbevægelsen " i Venstres Månedssblad Nr.4, 12. Årgang, Maj 1959, s.246

¹⁵ Stauning, Søren : " Venstre og arbejderbevægelsen " i Venstres Månedssblad Nr.4, 12. Årgang, Maj 1959, s.247

¹⁶ Stauning, Søren : " Venstre og arbejderbevægelsen " i Venstres Månedssblad Nr.4, 12. Årgang, Maj 1959, s.248

¹⁷ Stauning, Søren : " Venstre og arbejderbevægelsen " i Venstres Månedssblad Nr.4, 12. Årgang, Maj 1959, s.249

Nielsen siden hen har skrevet om. Hos Stauning hedder det: ” *Kommunens hjem for de gamle mennesker er en gedigen rødstensbygning i tre etager. Nemme trapper og køreramper for rullestole og trillelejer er her tænkt på og ligeledes på solpladser og terrasser, hvorfra beboerne kan følge færdslen på vejen udenfor og se en smule af livet i det nye boligområde. Lys og luft er her nok af omkring, og hjemmets brede vinduer tillader det at slippe indenfor i det ønskede omfang. Interiøret er fuldt moderne og praktisk, personalet velkvalificeret og venligt og maden fortræffelig.*”¹⁸ Det perfekt forsørgede liv er ikke et værdigt liv, ifølge Stauning:” *Flittige har de fleste af beboerne her været livet igennem. Og nu sidder de med tomme hænder, skånet for igangsættende krav og uden bevidstheden om at betyde noget virkeligt for nogen. Overgangen fra før og til nu må have virket som et lammende slag.*”¹⁹ At betyde noget, er således at virke aktivt for noget eller nogen. Det passive liv sættes overfor det aktive. Stauning har også i sin korte novelle et forslag til, hvordan denne fremmedgørelse kunne forhindres i samfundet:” *Man forestiller sig, at de gamles hjem havde været lidt mindre perfekt, haven noget mindre sirlig, omgivelserne en smule mere landlige og tilfældige...Og et par af de gamle havde vel så fundet et par brædder og noget værktøj, som lå dem hjemmevant i hånden, og havde bødet på den defekte garagehusdør og måske lavet noget skrækkeligt fusk, en anden var gået i krig med rosenbedet, og en havde fundet pensel og spartel og maling. Troligt nok havde de muppet en del, mens arbejdet stod på og i pauserne, følt sig udnyttet og gnavet over den smålige kommune, som sådan lod tingene forfalde. Men samtidig havde de erkendt deres uundværlighed for fællesskabet og havde fået afløb for den trang til nyttig foretagsomhed, som en barskere tidsalder har lagt i dem, og som de uproduktive, moderne beskæftigelsesforanstaltninger næppe helt tilfredsstillere.*”²⁰

Stauning skrev også om den stigende specialisering, og dens ødelæggende virkning på demokratiet. Lægfolk blev ekskluderet, og det var kun eksperter, der talte. Stauning mente, at denne heftige specialisering fremmedgjorde borgerne for hinanden, og at folk efterhånden ikke længere talte det samme sprog. Babelstårnet blev i denne fortælling benyttet som et symbol på den udvikling, der var ved at finde sted i det danske samfund i 1960erne. Det var ikke en Glistrups kritik af papirusserne, og ej heller en kritik af bureaukratiets ineffektivitet og ekspanderende styrelser og råd, som senere hos Bertel Haarder, men snarere en bekymring for, at lægfolk ville blive sat uden for det politiske,

¹⁸ Stauning, Søren :” De Gamles Hjem” i Venstres Månedssblad Nr.3, 17 Årgang, Juni 1964, s.134

¹⁹ Stauning, Søren :” De Gamles Hjem” i Venstres Månedssblad Nr.3, 17 Årgang, Juni 1964, s.135

²⁰ Stauning, Søren :” De Gamles Hjem” i Venstres Månedssblad Nr.3, 17 Årgang, Juni 1964, s.136

hvis samfundet efterhånden kun trak på eksperter og specialister.²¹ Stauning havde en dobbeltrolle; på den ene side appellerede han til arbejderne og deres samhørighed med Venstre, og på den anden side skildrede han den socialdemokratiske velfærdsstat som fremmedgørende. Løsningen på begge problemer var Hartlings Venstre.

Venstrefløjens Parti-poeter

Både partiet Det radikale Venstre og Venstrefløjen generelt har haft tradition for at have en stor kreds af intellektuelle, kulturpersonligheder og litterater omkring sig. For Venstrefløjens vedkommende er det blandt andet beskrevet af Morten Thing i hans to-bindes værk 'Kommunismens Kultur' om perioden fra 1918 til 1960. Thing beskriver, hvordan toneangivende kommunistiske forfattere som Kirk, Scherfig og Gelsted spillede en væsentlig rolle i 'Arbejderbladets' kultur og litteratur politik.²²

I 1960erne var der især to partipolitisk engagerede digtere, som gjorde sig gældende på Venstrefløjen, Ivan Malinovski og Erik Knudsen, og ideen om, at den kapitalistiske velfærdsstat fordrejede og fremmedgjorde mennesket vandt også indpas i litterære kredse. Hvor højrefløjen forankrede fremmedgørelsen i staten, forankrede venstrefløjens litterater som hovedregel fremmedgørelsen i den kapitalistiske produktionsmåde. I anledning af Che Guevaras død bragte SF bladet et digt skrevet af enten Erik Knudsen eller Ivan Malinovski, hvori det lyder :” *Som afmægtige, haleløse tudser/ sidder vi tilbage med smerten./ Vi har hørt dit budskab – svagt - / gennem en mur af velfærd: / Frihed, Lighed Broderskab! / som en fanfare har det gjaldet/ på sultens kontinent.*”²³ Her bliver 'velfærd' billedliggjort som en spærre, en mur, der hindrer de sande budskaber i at nå frem. Velfærd fordærver, fordrejer den ægte menneskelighed, som i følge forfatterne blev udtrykt i Che Guevara's kamp for frihed, lighed og broderskab. Velfærden var en forhindring for, at borgerne i Danmark kunne kæmpe for deres sag. Både Malinovski og Knudsen var inspireret af den svenske samfundsengagerede litteratur og var politisk at finde på Venstrefløjen med tættest tilknytning til SF.²⁴ Knudsen talte ved flere lejligheder til demonstrationer; han var stærkt engageret i den politiske debat og var en trænet mundtlig debattør. Malinovski holdt sig til de

²¹ Stauning, Søren :”På Tærsklen til Specialistvældet” i Venstres Månedssblad Nr.7, 17. Årgang, December, 1964, s.347-349

²² Thing, Morten :” Kommunismens Kultur Bd.2” Tiderne Skifter, København, 1993, s.562

²³ 'Ernesto 'Che' Guevara, el commandante' i SF-Bladet, 28. Oktober, 1967, Nr. 63, 8. Årgang, s.16

²⁴ Hansen, Bente :”Forfattere i/mod kapitalismen” Hans Reitzels Forlag, København, 1975, s.41

skriftlige udtryk og holdt sjældent foredrag eller indgik i mundtlige kontroverser.²⁵ Erik Knudsen var i 1940'erne og 1950'erne anmelder på 'Social-Demokraten', og skrev i 1950 en kritik af den dialektiske materialisme. I sidstnævnte artikel pointerede Knudsen, at den dialektiske materialisme fejlagtigt ekskluderede etikken.²⁶ I 'Verdens Gang' reflekterede Knudsen også over litteraturens rolle i samfundsdebatten og pointerede, at den på den ene side afspejlede det samfund, den var et produkt af, men samtidig også kunne bruges som et kritisk instrument og et kampmiddel mod det etablerede.²⁷ Erik Knudsen så sig selv som en 'rød digter' eller som en 'socialistisk digter', en outsider, og ikke helt velanset inden for den etablerede kunst og litteraturscene, hvis mangel på politisk engagement han kritiserede:²⁸ *"I et kapitalistisk samfund har en rød digter begrænset gennemslagskraft, han er en outsider."*²⁸ Knudsen så sig selv som en samfundsomskabende poet, hvis rolle var at kritisere det eksisterende og skildre socialismen som alternativ:²⁹ *"Det der har været mest afgørende for mig de sidste 2-3 år, det har været dette, at erkende at der er kapitalismen, og der er det alternativ til kapitalismen, som man kalder socialismen."*²⁹ I et interview i 1972 udtalte Erik Knudsen sig om forholdene i Danmark, som han mente var præget af fremmedgørelse:³⁰ *"Jo, den betragter jeg indtil videre som en negativ kamp, en defensiv kamp mod den kapitalistiske fordummelse. Så herhjemme er kampen virkelig en kamp mod fremmedgørelsen, mod den falske bevidsthed, som det kapitalistiske samfund – indtil videre – har mulighed for at udøve."*³⁰

Malinovski tog for sin del fat på en den politiske digtning med udgivelsen 'Åbne digte' i 1963. Her digtede han om kapitalismens fremmedgørelse, et tema, der optog hele den politiske Venstrefløj. Malinovski leverede en poetisk fortolkning af den unge Marx's tanker og en appel til læseren om at se det grå liv i øjnene, gøre op med trædemøllen og tingsliggørelsen. De poetiske billeder, Malinovski bruger, skal vise borgernes apati overfor kapitalismen og velfærdsstaten. I digtet 'De Fremmedgjorte' lyder det: *"De går på gaden de kommer og går / De ved det ikke de ser på hinanden / De ligger med hinanden for at slå tiden ihjel / De ved det ikke de køber noget i en forretning / De går hjem og drikker kaffe det er det hele / De er meget beskedne de ved det ikke / De udgør et meget beskedent antal kryds / På et meget beskedent antal stemmesedler smørrebrødssedler... / De tænker men mest forkert / De føler men mest hvad andre vil / De er gjort*

²⁵ Hansen, Bente : "Forfattere i/mod kapitalismen" Hans Reitzels Forlag, København, 1975, s.42

²⁶ Hansen, Bente : "Forfattere i/mod kapitalismen" Hans Reitzels Forlag, København, 1975, s.48

²⁷ Hansen, Bente : "Forfattere i/mod kapitalismen" Hans Reitzels Forlag, København, 1975, s.48-49

²⁸ Knudsen, Erik i interview med Bente Hansen s.92

²⁹ Knudsen, Erik i interview med Bente Hansen s.100

³⁰ Knudsen, Erik i interview med Bente Hansen s.85

*fremmede for sig selv og andre / De lever næsten ikke de kommer og går / De køber og sælger af hinanden de køber og sælger hinanden...*³¹

Blandt de øvrige digte af Malinovski, der eksplicit tematiserer forbrugerismen og markedsgørelsen af alt menneskeligt, kan man nævne 'Benzinhjertet' fra samme digtsamling. I digtet 'Demonstration', også fra 'Åbne Digte', opfordrer Malinovski direkte til politisk aktivisme. Aktivitet overfor passivitet er således en vigtig tankefigur, når det gælder velfærdsstatens problematik, i såvel Søren Staunings beskrivelser af alderdomsforsorgen som Malinovskis beskrivelse af kapitalismens skadelige effekt på mennesket. Fremmedgørelsen skal brydes ved politisk aktivisme, for kun gennem den kan samfundet omdannes, og de fremmedgørende velfærdsinstitutioner erstattes af noget bedre. Malinovski prøver med sin digtning at slå hul i den mur, velfærdsstaten har sat op omkring mennesker. Der er magthaverne og politiet på den ene side, som bliver betegnet 'de', og der er på den anden side henvendelsen til læseren, der betegnes som 'du': "I virkeligheden er det dem der trodser dine ordrer./ Hvis der er de rigtige afgøres ikke af filosofien, for sent af/ historien og aldrig af radioavisen/ Det afgøres på gaden/ Det er en sag mellem dig og dem/ Hvornår storpolitik nedfald og sværindustri begynder at/ veje tungere end politivedtægten afgør du."³²

I 1970erne var musikgruppen 'Røde Mor' nogle af de fremmeste kritikere af velfærdsstaten, og de fik en betydelig offentlig gennemslagskraft. I flere af deres tekster fra 1970erne kan man identificere en kritik af velfærdsstatens fremmedgørelse. Fremmedgørelsen behandles bl.a. i sangen 'JEG BEHØVER INGEN DOKTOR'. Her beskrives det, hvordan det kapitalistiske system giver det enkelte menneske psykiske lidelser og stress. Velfærdsstaten er aldeles utilstrækkelig og kan ikke hjælpe. Den danske sundhedssektor er en pacificerende instans, skabt for at gøre folk tilfredse. Sundhedssektoren løser ikke problemerne: "Systemet som vi lever i /- gir nerver og gir stress/ Derfor får du doktor/- så du kan blive tilfreds/ Men du behøver ingen doktor/ ingen sprøjter/ ingen restenil/ Det eneste du trænger til er -/- et nyt system at leve i."³³

I en anden sang, "Automathallen", 1973, blev der sat lighedstegn mellem den fremmedgørelse, arbejderne oplevede i det kapitalistiske system, med den, de oplevede når de kom på offentlige overførselsindkomster, pensioner og lignende. Kendetegnende for Røde Mor er, at gruppen på den

³¹ Malinovski, Ivan : " Åbne Digte" Borgens Forlag, 1963, s.31

³² Malinovski, Ivan : " Åbne Digte" Borgens Forlag, 1963, s.13

³³ Røde Mor 1970 : " Johnny Gennem Ild og Vand"

ene side mener, at kapitalismen er fremmedgørende, og på den anden at velfærdsstaten ikke kan gøre noget ved denne fremmedgørelse, andet end at forstærke den: ”*Fru Nielsen skal aldrig mer på fabrik/og gøre de samme tre-fire greb dagen lang/hun har fået sin folkepension, hun er fri/for den værste bekymring og pengetrang/her står hun i spillehallen og gør/ den samme bevægelse gang efter gang*”³⁴

Røde Mor havde en revolutionær overbevisning og lagde meget vægt på, at kapitalismen ikke kunne reformeres og forandres indefra. Denne holdning udtrykte man også i sangen ’Arbejdsløshedssang’, hvor ’velfærd’, som i Malinovski/Knudsens ’Che Guevarra’, betragtes som en spærre og mur. Den økonomiske krise blev fortolket som en essentiel bestanddel af velfærdsstaten, som den ikke kunne lave om på, og som også indebar arbejdsløsning. ”*Slut med al den snak om "velfærdsekspllosionen"!/Det er tid at vågne op af vores døds./Vi får ikke has på krisen, inflationen,/før vi gør kapitalismen arbejdsløs!/Hvem er skyld i krisen?/Ikke vi!/Hvem betaler prisen?/Det gør vi!/Ska vi finde os i den slags? Nej!/Gu ska vi ej!*”³⁵

Centrum-Venstre litteraterne

Centrum-Venstre havde også sine parti-poeter, der forsvarede velfærdsstaten, da det så sortest ud i tiden efter Jordsskredsvalget 1973. I 1960erne tog flere forfattere og kunstnere kritiske emner op, som Fremskridtspartiet senere førte i felten i den offentlige debat. I 1973 var situationen en anden, og nu ønskede forfattere og kunstnere tydeligvis ikke på nogen måde at blive sat i forbindelse med Glistrups kritik. Da velfærdsstaten blev trængt, kom en række forfattere til dens forsvar. To dage efter ’Jordsskredsvalget’ d. 6. december 1973 mødtes en række forfattere, der besluttede at gå aktivt til modstand mod højredrejningen i Danmark og mod Glistrups ide om at sætte trækprocenten ned til 0. Dette tiltag blev til stafetromanen ’År 2000 og 0’ der udkom i det Socialdemokratiske organ ’Ny Politik’ med bidrag fra Anders Bodelsen, Klaus Rifbjerg, Elsa Gress, Sven Holm, Ole Hyltoft, Christian Kampmann, Leif Panduro og Bent William Rasmussen og andre.³⁶ Hans Hertel skrev ved stafetromanens begyndelse om motivet for skriftet: ”[...]i den depressivt-galgenhumoristiske stemning af valgtømmermænd blev det foreslået at de forfattere der gennem årene har haft

³⁴ Røde Mor 1973 :” Grillbaren”

³⁵ Røde Mor 1974-1975 :”Linje 3”

³⁶ Hertel, Hans i Ny Politik Nr. 2, Februar 1974, s.14

tilknytning til 'ny politik' gik i aktivitet for også skønlitterært at polemisere mod valgets højredrejning."³⁷

Bogen handler om Otto Grøn, en tidligere papirusser, der efter 'systemskiftet' i 1980, hvor 'PræZidenten' tog magten, blev placeret i en brunkulslejr for 'de uproduktive': "Hvad var du...før? spurgte manden som allerede var ved at blive forpustet af at følge med Otto. – Nusser. – Også jeg. Hvor var du nusser? – Nusser under noget som hed miljøministeriet."³⁸ . Hvor de kritiske røster på venstre- og højrefløjen appellerede til fremmedgjorthedsfølelsen, tegnede Centrum-Venstre litteraterne skrækscenarier af den fremtid, man kunne ane i horisonten, hvis Glistrup fik magten. I historien følger man Otto Grøns flugt fra brunkulslejren og de personer, han møder på sin vej til barndomsbyen København. Efter 'systemskiftet' blev skolesystemet nedlagt, hvilket Klaus Rifbjerg beskrev i hans kapitel: "Efter skolereformerne var gennemført, lærte kun børn fra de privilegerede klasser (d.v.s. sønner og døtre af partifunktionærer) at læse og skrive, så småhandlende og værtshusholdere måtte klare sig ved hjælp af tilfældige skiltemalere."³⁹ Skolesystemet var ikke det eneste, der var blevet afviklet i romanen. Bibliotekerne var også blevet nedlagt, og kunstnere og litterater blev sat i lejre for uproduktive borgere⁴⁰ . Desuden var alle dialekter afskaffet, og befolkningen måtte kun tale rigets sprog, Bornholmsk.⁴¹ I historien var Bornholm blevet til et kasino, hvor kvinderne måtte prostituere sig, og det var via et af disse bordeller, at Otto Grøn mødte Anna Brun⁴², en prostitueret der, ligesom Otto Grøn, var på vej til barndomsbyen København.

Stemningen og billederne i romanen fortæller om forfald. Overalt var der affald. Ingenting fungerede i dette små-fascistiske samfund, og velfærdsstaten var blevet nedlagt. Desuden havde 'PræZidenten', Mogens Glistrup, oprettet et special-korps i stil med SS, iført 'slåbrok-uniformer', hvilket med bidende ironi henviste til en af Mogens Gistrups yndede påklædninger.⁴³ Heltene i dette samfund var 'frihedskæmperne', der i tiden før systemskiftet havde unddraget systemet for skat: "Alle de gamle frihedskæmpere fra før 1980. Alle de kendte sagførere, boligspekulanter, smuglere, skattesvigere, trussereddere, falskspillere og ågerkarle. Mænd hvis ansigter var kendt af

³⁷ Hertel, Hans i Ny Politik Nr. 2, Februar 1974, s.14

³⁸ Bodelsen, Anders : "År 2000 og 0" i Ny Politik, Nr.2, 1974, s.15

³⁹ Rifbjerg, Klaus : "År 2000 og 0" i Ny Politik, Nr.3, Marts 1974, s.21

⁴⁰ Lund, Niels : "År 2000 og 0" i Ny Politik, Nr.7, Juli 1974, s.22 og Gress, Elsa: "År 2000 og 0" i Ny Politik, Nr.11, November, 1974, s.31

⁴¹ Panduro, Leif : "År 2000 og 0" i Ny Politik, Nr.9, September, 1974, s.27

⁴² Rasmussen, Bent William : "År 2000 og 0" i Ny Politik, Nr.4, April 1974, s.7

⁴³ Dahlerup, Ulla : "År 2000 og 0" i Ny Politik, Nr.5, Maj 1974, s.13

hele landets nul-borgere fra talløse officielle billeder og ærestribuner.”⁴⁴ Ulla Dahlerup beskriver i sit kapitel denne stemning:” *Dybt nede under rækværket lå den forfaldne Urbanby med de kæmpestore siloer til uorganisk affald...Ude i horisonten lå det stinkende uddøde Øresund.*”⁴⁵ Udkanten af København var ligeledes blevet omdannet til en stor losseplads, hvor der var *'kolossale mængder af uforgængeligt plasticaffald'*.⁴⁶ Sneen var ikke længere hvid, men brun, farvet af forureningen fra brunkulsafbrænding.⁴⁷ Social elendighed og menneskeligt fordærv herskede, og der var til stadighed referencer til 'virkelige' dele af Glistrups program som fx at opføre havregrynssautomater til de fattige:” *Bilen holdt næsten ud for en af de havregrynssautomater, der var præZidentens nådige gave til de nul-borgere, som ikke duede. I en lang urolig kø kravlede og masede pjaltede folk sig frem mod automaten. En krøbling væltede om i rendestenen, da en ung mand skubbede sig voldsomt fremad. Ved automaten stod en radmager kvinde og hev i håndtaget, hun holdt en tallerken under og fik en lille dyngede havregryn i et drys. Ude i rendestenen løb de fede resistente rotter omkring og snappede efter spildte gryn.*”⁴⁸ Faktisk stod det i romanen så galt til efter systemskiftet, at der i Danmark efter 1980 optrådte skinbarlige kannibaler:” *Otto huskede at han havde hørt noget om, at der havde været tilfælde af kannibalisme, hvor desperate, udsultede mennesker havde myrdet folk i portene og bagefter spist dem.*”⁴⁹ De eneste, der havde det virkeligt godt, var de få rige. De rige kapitalister havde købt navnene på centrale pladser i København, og Otto Grøn kom da også forbi BRASK THOMSENS PLADS⁵⁰ - en tankevækkende detalje, idet samme person faktisk flere år senere tilbød Københavns kommune at betale for at få omdøbt Nørrebrogade til sit navn. Det billede, som forfatterne tegnede var, at velfærdsstaten trods alt var meget bedre end den form for samfund, Mogens Glistrup stillede i udsigt. Romanen, 'År 2000 og 0', var en kollektiv advarsel mod Mogens Glistrup fra nogle af de mest toneangivende danske forfattere fra denne periode.

I romanen var der også referencer til andre virkelige politikere. Som et led i systemskiftet var kommunistlederen, Knud Jespersen, blevet interneret i en *'omskolings-central for særlig vanskelige og obsternasige tilfælde eller for personer, der i sin tid havde haft offentlig opbakning og var det*

⁴⁴ Dahlerup, Ulla :” År 2000 og 0” i Ny Politik, Nr.5, Maj 1974, s.15

⁴⁵ Dahlerup, Ulla :” År 2000 og 0” i Ny Politik, Nr.5, Maj 1974, s.13

⁴⁶ Gress, Elsa :” År 2000 og 0” i Ny Politik, Nr.11, November, 1974, s.29

⁴⁷ Madsen, Svend Aage:” År 2000 og 0” i Ny Politik, Nr.12, December, 1974, s.30

⁴⁸ Dahlerup, Ulla :” År 2000 og 0” i Ny Politik, Nr.5, Maj 1974, s.14

⁴⁹ Storm, Jannick :” År 2000 og 0” i Ny Politik, Nr.6, Juni 1974, s.19

⁵⁰ Storm, Jannick :” År 2000 og 0” i Ny Politik, Nr.6, Juni 1974, s.19

man kalder 'kendt'".⁵¹ Poul Hartling havde det noget bedre efter systemskriftet og var således en højt agtet mand af præZidenten." *Han sad ikke så længe, men han var et godt grundlag for det vi har nu. Han er skam højt agtet og æret både af Centrumformanden og PræZidenten, de har givet ham et herresæde både med fæstebønder og andelsmejeri og kirke og det hele, så han kunne føle sig hjemme på sine gamle dage.*"⁵² Her så forfatteren Niels Lund en forbindelse mellem Glistrup og Hartling, idet han fremstillede den sidstnævnte som en mild forløber for Glistrup.

Romanen havde to afslutninger. Den ene var forfattet af de kvindelige bidragsydere; den anden forfattet af mændene. Forløbet op til finalen var ens; Erhard Jacobsen havde udfordret Mogens Glistrups præZidentpost. Det kom til blodsudgydelse. Men ingen af de to vandt og forvirring fulgte. I kvindernes afslutning vågnede Otto Grøn op på et hotel som mandlig prostitueret efter, at kvinderne havde taget magten i samfundet. I mændenes version kom der en intervention udefra, fra Grønland, der genoprettede demokratiet og hjalp de stakkels danskere med at komme på fode igen. I denne afslutning blev Anna Brun og Otto Grøn også gift.⁵³ 'År 2000 og 0' var et bemærkelsesværdigt skrift i den politiske litteraturs historie, da romanen tog velfærdsstaten til forsvar i en periode, hvor den var trængt. Det var samtidig interessant, at den var forfattet af en række af samtidens meste kendte forfattere.

Oprør fra midten

En anden vigtig udgivelse fra Centrum-Venstre var 'Oprør fra Midten' (1978), der var forfattet af Villy Sørensen, K. Helveg Petersen og Niels Meyer. Denne udgivelse kan opfattes som et forsøg på at give velfærdsideen nyt liv og på at appellere til både Venstrefløjskræfter og Centrum-Venstre-folk med tanken om et nyt grundlag for velfærdssamfundet. I *Oprør fra midten* forsøgte man at fremstille et alternativt udviklingsperspektiv for det danske samfund, idet man både gjorde op med Venstrefløjens ungdomsoprør og radikale kritik af samfundet og samtidigt affærdigede den Glistrupske diskurs.⁵⁴ Man ønskede at bevare centrale elementer af det bestående samfund, og i den henseende havde 'Oprør fra Midten' også en bevarende funktion for velfærdsstaten. Det gjaldt om at finde en middelvej, som titlen også antyder:" *Det er vores yndlingshypotese at der ikke er menneskene der er noget i vejen med. Vi er os den fare bevidst der er forbundet med en alt for*

⁵¹ Riffbjerg, Klaus : " År 2000 og 0 " i Ny Politik, Nr.3, Marts 1974, s.22

⁵² Lund, Niels : " År 2000 og 0 " i Ny Politik, Nr.7, Juli 1974, s.23

⁵³ Dahlerup, Ulla & Willumsen, Dorrit 'Version A' og Lund, Niels, Rasmussen, Bent Willia, & Storm, Jannick 'Version B' i 'År 2000- og 0*' i Ny Politik, Nr.1, Januar, 1975, s.28-31

⁵⁴ Meyer, Niels I., Helveg Petersen, K., Sørensen, Villy : " Oprør fra Midten " Gyldendal, 1977, s.12-14

nedbrydende kritik af det bestående samfund, en kritik der end ikke skåner det der fortjener at bestå. Men vi er os også den fare bevidst der ligger i at forsvare alt det bestående, fordi noget fortjener at bestå – og at overlade den mere radikale kritik til dem der ikke vil bevare noget.”⁵⁵

Anders Bodelsen bidrog til debatten om velfærdsstaten med flere kronikker, der opfordrede til et opgør med den alt for kritiske diskurs, der var dukket op med Mogens Glistrup. Bl.a. skrev Bodelsen i Politiken i 1975:” *Af og til bliver man jo bedt om et råd angående, om ikke direkte lykke så i hvert fald trivsel, velfærd. Mennesker klager til hinanden over, at de ikke har det så godt som de synes de burde have det. Jeg har selv gjort det, og jeg har i perioder ærgret mig over den regelmæssighed hvormed forslag om at jeg trættede mig selv, rent fysisk dukkede op [...]der er grænser for hvor længe man kan tale om alt det, som har en tendens til at bide sig selv i halen.*”⁵⁶

Bodelsen opfordrede danskerne til ikke at beklage sig for meget over samfundet og over deres egen situation. Det var en opfordring til at se på det positive i velfærdslivet. Centrum-Venstre litteraterne manede således til besindighed, hvor yderfløjene opfordrede til oprør.

Konklusion

I denne artikel er der blevet præsenteret en række eksempler på, hvordan litterære repræsentanter for Højrefløjen, Venstrefløjen og Midterfløjen beskæftigede sig med velfærdsstaten i perioden 1960-1980, hvordan man engagerede sig kritisk, positivt og negativt i debatter om velfærdsstaten. Højrefløjens ’parti-poeter’ fokuserede på bureaukratiet og statens formynderiske egenskaber. Højrefløjens litterater ønskede et opgør med afståelsen af individuelt ansvar i den moderne velfærdsstat. Dette kom blandt andet til udtryk i ’Vi er allesammen tossede’, 1959 og Knud Leif Thomsens ’Selvmordsskolen’, 1964. Denne kritik var i 1960erne en spirende Fremskridtsdiskurs, der i den pågældende periode ikke havde mange repræsentanter indenfor de etablerede partier, hverken på Venstre- eller Højrefløjen.

Venstrefløjen var i 1960erne især repræsenteret ved forfatterne Ivan Malinovski og Erik Knudsen. De så sig begge som ’røde digtere’, hvis formål det var at skabe billeder af den kapitalistiske fremmedgørelse, gøre folk bevidste om deres situation og at opfordre dem til at bryde ud af apatien og forandre det kapitalistiske samfund. Sammen med mere radikale venstreorienterede grupper som ’Røde Mor’ blev der sat en dagsorden, der beskrev velfærdsstaten som et utilstrækkeligt middel til

⁵⁵ Meyer, Niels I., Helveg Petersen, K., Sørensen, Villy :” Oprør fra Midten” Gyldendal, 1977, s.7-8

⁵⁶ Bodelsen, Anders :” Træthedens Glæde’ i Politiken, Søndag d.13 Juli, 1975, s.7, 2. sektion

at bekæmpe den kapitalistiske fremmedgørelse. Alternativet til denne samfundstilstand hed socialisme, og den skulle indføres gennem borgernes aktive kamp mod det bestående. Begge yderfløje var imod det, de anså som velfærdsstatens fremmedgørelse og anså den som et væsentligt problem, selvom man var rygende uenige om årsagerne til og løsningen af problemet.

På midterfløjen kom man for alvor ind på velfærdsscenen i tiden omkring jordskredsvalget i 1973. Artiklen viser, at denne gruppe blev forsvarere af velfærdsstaten, netop da den var allermest trængt af Mogens Glistrup. Denne gruppe af forfattere udgjorde en meget central del af den offentlige litterære debat i 1960'erne og 1970'erne, og man var således med til at give velfærdsstaten sin støtte og samtidig fremmane billeder af det skræksamfund, som de mente, Mogens Glistrup stod for. De mest centrale udgivelser fra midterfløjene var romanen 'År 2000 og 0', der udkom i 'Ny Politik' og debatbogen 'Oprør fra Midten'.

Litteraturliste

Anonym 'Ernesto 'Che' Guevara, el commandante' i SF-Bladet, 28. Oktober, 1967, Nr. 63, 8. Årgang

Bodelsen, Anders :” Træthedens Glæde’ i Politiken, Søndag d.13 Juli, 1975, s.7, 2. sektion

Dahlerup, Ulla & Willumsen, Dorrit 'Version A' og Lund, Niels, Rasmussen, Bent Willia, & Storm, Jannick 'Version B' i 'År 2000- og 0*' i Ny Politik, Nr.1, Januar, 1975

Hansen, Bente :”Forfattere i/mod kapitalismen” Hans Reitzels Forlag, København, 1975

Hertel, Hans i Ny Politik Nr. 2, Februar 1974

Frederiksen, Emil 'Mellem lov og tro' anmeldelse af Sørensen, Villy :” Formynderfortællinger” Berlingske Tidende 17, November 1964

Kistrup, Jens :” Folkefjenden Henrik Stangerup og Hjælpere” i Berlingske Tidende 23 Oktober 1973, anmeldelse af Manden Der ville Være Skyldig'

Lembourn, Hans Jørgen :” Driften mod oprør” i Vor Tid – Tidsskrift for Det Konservative Folkeparti, Nr.9, 22 Årgang, 16 Marts, 1966

Lembourn, Hans Jørgen :”Nødvendigheden af en Flertalsregering” i Vor Tid – Tidsskrift for Det Konservative Folkeparti, Nr.10, 22 Årgang, 23 Marts, 1966

Lund, Niels :” År 2000 og 0” i Ny Politik, Nr.7, Juli 1974

Madsen, Svend Aage:” År 2000 og 0” i Ny Politik, Nr.12, December, 1974

Malinovski, Ivan :” Åbne Digte” Borgens Forlag, 1963

Meyer, Niels I., Helveg Petersen, K.,Sørensen, Villy :” Oprør fra Midten” Gyldendal, 1977

Panduro, Leif :” År 2000 og 0” i Ny Politik, Nr.9, September, 1974

Rasmussen, Bent William :” År 2000 og 0” i Ny Politik, Nr.4, April 1974

Rifbjerg, Klaus :” År 2000 og 0” i Ny Politik, Nr.3, Marts 1974

Stauning, Søren :” Venstre og arbejderbevægelsen” i Venstres Månedssblad Nr.4, 12. Årgang, Maj 1959

Stauning, Søren :” Stednavnejagt, med lygteemanden på” i Venstres Månedssblad, Nr,7, 12. Årgang, December 1959

Stauning, Søren :” Foredragsaften, en” i Venstres Månedssblad, Nr.4, 13. Årgang, Juli 1960

Stauning, Søren :”På Tærsklen til Specialistvældet” i Venstres Månedssblad Nr.7, 17. Årgang, December, 1964

Stauning, Søren :” De Gamles Hjem” i Venstres Månedssblad Nr.3, 17 Årgang, Juni 1964

Stauning Søren, Interview v. Annelise Bistrup :” Min Far, Stauning” i Venstres Månedssblad Nr,.1, Februar 1966

Steinmetz, Willibald :”Introduction” Political Languages in the Age of Extremes” Oxford University Press, Oxford,

Storm, Jannick :” År 2000 og 0” i Ny Politik, Nr.6, Juni 1974

Thing, Morten :” Kommunismens Kultur Bd.2” Tiderne Skifter, København, 1993

Thomsen, Knud Leif :” Den korrumpereede velfærdsstats krise” i Fremskridt Nr.1, Januar 1974, 3. Årgang

Trolle, Børge anmeldelse af filmen ’Vi er allesammen tossede’ fra 1959 ”Vi følger film-repertoiret” i SF-bladet 8. Jan, 1960, 2. Årgang, Nr.2

Trolle, Børge :” Kun i velfærd har man det godt” i SF Bladet, Nr.15, 6.årgang, 16. April 1964